

в началото бе словото

в началото бе словото...

Проф. Мария Китова-Василева е сред най-изтъкнатите съвременни представители на испанистиката в България. Започнала своята научна кариера като преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, от 2004 г. насам тя работи в НБУ, Департамент „Романистика и германистика“. Целия си професионален път проф. Китова посвещава на научноизследователската работа в областта на езика и езикознанието: общо, индоевропейско, испанско. Чела е лекции в много университети в България и в чужбина, водила е теоретични курсове по морфосинтаксис на съвременния испански език, историческа граматика на испанския език, съпоставителна граматика на романските езици и др. Автор е на редица монографии, студии, статии, учебници и учебни помагала за нуждите на обучението по специалността *Испанистика*. Голяма част от научната ѝ продукция е издадена и в чужбина. Проф. Мария Китова-Василева е член на няколко асоциации, български и международни, свързани с дейността на испанистите и на преподавателите по испански език.

***

Нов български университет подготви това юбилейно издание в чест на 65-годишнината на проф. Мария Китова-Василева в знак на признателност за забележителната ѝ преподавателска дейност и за всеотдайния ѝ труд в името на науката.

Сборникът „В началото бе словото...“ включва научните постижения на 43 автори, преподаватели от различни висши учебни заведения у нас и в чужбина. Повечето от тях са утвърдени учени, чиято известност далеч надхвърля границите на България. Особено място сред лингвистичните изследвания заемат статиите на шестима изтъкнати езиковеди от чужбина, представители на испаноезичния свят, които най-любезно се отзоваха на поканата за участие и изпратиха оригинален подарък на своята колежка и приятелка Мария Китова-Василева. Впечатлява и активното участие на млади учени, докторанти на самостоятелна подготовка – доказателство за създаването на ново поколение от изследователи на съвременната филологическа наука.

ISBN 978-954-535-870-8

9 789545 358708

Цена 27 лв.

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

В началото бе словото...

СБОРНИК В ЧЕСТ НА

проф. МАРИЯ КИТОВА-ВАСИЛЕВА, д.н.

בְּרֵאשִׁית הָיָה הַדִּיבּוּר
ВЪ НАЧАЛѢ БѢ СЛОВО

В началото бе словото...

СБОРНИК В ЧЕСТ НА
проф. МАРИЯ КИТОВА-ВАСИЛЕВА, д.н.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος

In principio erat verbum

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

В НАЧАЛОТО БЕ СЛОВОТО...

СБОРНИК В ЧЕСТ НА ПРОФ. МАРИЯ КИТОВА-ВАСИЛЕВА, Д.Н.

Съставител: д-р Магдалена Караджункова

Рецензенти: проф. д-р Димитър Веселинов, доц. д-р Недка Гарибова

© Издателство на Нов български университет, 2015 г.

ул. „Монтевидео“ № 21, 1618 София

www.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на носителя на авторските права.

© ПЛАНЕТА 3, предпечатна подготовка, 2015 г.

ISBN: 978-954-535-870-8

СЪДЪРЖАНИЕ

Ани Леви, НБУ <i>ОСТАНИ ТАКАВА, МАРИЯ!</i>	11
Ани Леви, НБУ <i>НАУЧНА ПРОДУКЦИЯ НА ПРОФ. МАРИЯ КИТОВА-ВАСИЛЕВА, Д.Н.</i>	18
ДЯЛ ПЪРВИ ЕЗИК И ЕЗИКОЗНАНИЕ	27
Алешандре Вейга, Университет „Сантяго де Компостела“, Испания <i>¿UN CONDE O DOS? UN CURIOSO PROBLEMA EN LA TRANSMISIÓN TEXTUAL DEL POEMA DE FERNÁN GONZÁLEZ</i>	29
Нели Раданова, НБУ <i>IL VERBO BULGARO E LA CONCORDANZA DEI TEMPI</i>	43
Евгения Вучева, СУ „Св. Климент Охридски“ <i>TRES ESTILÍSTICAS O UNA TEORÍA GENERAL DE LA EXPRESIÓN VERBAL</i>	54
Стефана Димитрова, СУ „Св. Климент Охридски“ <i>КОНКУРЕНЦИЯ ФОРМ – ХАРАКТЕРНАЯ ТИПОЛОГИЧЕСКАЯ ЧЕРТА СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ</i>	68
Иван Кънчев, ПУ „Паисий Хилендарски“ <i>UNA METÁFORA INAPROPIADA PARA EL ESTADO ACTUAL DEL JUDEOESPAÑOL</i>	81

Рая Райчева, НБУ
LAS CLÁUSULAS CAUSATIVAS CON LOS VERBOS REGENTES HACER, DEJAR, MANDAR + INFINITIVO EN LAS OBRAS LITERARIAS Y EN LOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN ESPAÑOLES.....89

Донка Мангачева, СУ „Св. Климент Охридски“
O VALOR DO VOCATIVO NAS FRASES IMPERATIVAS EM PORTUGUÊS CONTEMPORÂNEO 100

Цветан Йотов, СУ „Св. Климент Охридски“
ПЪРВОЕЛЕМЕНТИТЕ В ЗНАКОВАТА ТЪКАН НА УСТНО-РАЗГОВОРНИЯ ДИСКУРС С ОТНОСИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИОННИ СТОЙНОСТИ В СЕМИОЗИСА 108

Елена Бахо Перес, Университет в Саламанка, Испания
GRAMATICALIZACIÓN Y LOCUCIONALIDAD EN TORNO AL IMPERATIVO EN ESPAÑOL.....126

Руселина Ницолова, СУ „Св. Климент Охридски“
РОЛЯТА НА ЛЕКСИКАЛНОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗХОДНИТЕ ДУМИ ПРИ ГРАМАТИКАЛИЗАЦИЯТА 144

Мария Костова, СУ „Св. Климент Охридски“
ОТНОСНО „ЕЗИКОВАТА КАРТИНА“ НА РИМСКОТО ОБЩЕСТВО И НЕЙНАТА ВЗАИМООБВЪРЗАНОСТ С ПРАВНАТА СИСТЕМА 159

Галина Куртева, НБУ
КАТЕГОРИЯТА РОД НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК КАТО ЧУЖД.....165

Татяна Евтимова, СУ „Св. Климент Охридски“
УРДУ И ХИНДИ – ПРЕЗ ОТКРОВЕНА ДИГРАФИЯ КЪМ ДИСКРЕТНА ДИГЛОСИЯ. ИЗМЕРЕНИЯ 179

Рикардо Кампа, Итало-латиноамерикански институт, Италия <i>LA PALABRA</i>	193
Веска Кирилова, ВГУ „Св. св. Кирил и Методий“ <i>ДИСКУРСНИ ОСОБЕНОСТИ НА УСТНАТА СПОНТАННА РЕЧ НА</i> <i>ФОНЕТИЧНО НИВО</i>	207
Никола Кръстев, СУ „Св. Климент Охридски“ <i>ЗА ЗНАЧЕНИЕТО НА ЗНАКА</i>	221
Анелия Бръмбарова, НБУ <i>LA LINGUISTIQUE TEXTUELLE AU SERVICE DE L'ANALYSE DU TEXTE</i> ...	230
Хосе Хавиер Мангадо Мартинес, Университет в Ла Риоха, Испания <i>LO "RECTO" EN LO CORRECTO</i>	236
Мони Алмалех, НБУ <i>СВЕТАЯ-СВЕТИХ Е СЛОВО</i>	249
Милена Маринкова, СУ „Св. Климент Охридски“ <i>СТРУКТУРА НА СРИЧКАТА В СЪВРЕМЕННИЯ ИСПАНСКИ ЕЗИК</i>	264
Елисавета Бояджиева, ЮЗУ „Неофит Рилски“ <i>ПРОБЛЕМИ НА НОРМАТА И КОДИФИКАЦИЯТА В СЪВРЕМЕННИЯ</i> <i>БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК</i>	267
Магдалена Караджункова, НБУ <i>EL SISTEMA SUFIJAL ESPAÑOL. LOS SUFIJOS -ADA Y -DA DENTRO DEL</i> <i>MARCO GRAMATICAL GENERATIVO</i>	285
Весела Чергова, СУ „Св. Климент Охридски“ <i>СТРУКТУРА НА КАТЕГОРИЯТА МОДАЛНОСТ В СЪВРЕМЕННИЯ</i> <i>ПОРТУГАЛСКИ ЕЗИК</i>	299

**Хесус Санчес Лобато, Мадридски университет „Комплутенсе“,
Испания**
*PROCEDIMIENTOS LINGÜÍSTICOS EN LA OBRA LITERARIA DE
ALONSO ZAMORA VICENTE* 314

Мария Грозева, Анелия Ламбова, НБУ
*ÜBER EINIGE ENTWICKLUNGSTENDENZEN IN DER
DEUTSCHEN SPRACHE HEUTE – I*..... 341

Алфонсо Саморано Агилар, Университет в Кордоба, Испания
*FRACTALES E INVESTIGACIÓN LINGÜÍSTICA: RECIENTES
APORTACIONES*..... 356

ДЯЛ ВТОРИ
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА ПРЕВОДА 375

Станимир Мичев, НБУ
ЗА ДЕСКРИПТИВИЗМА, ПРЕВОДА И ФИЛМОВИЯ ПРЕВОД 377

Слав Петков, ПУ „Паисий Хилендарски“
*PROBLÈMES DE TRADUCTION: LE LEXIQUE SPÈCIFIQUE
QUÉBÉCOIS*..... 387

Мариана Малинова, НБУ
*ПРЕВОД И ПРОМЯНА В „ИЗВЛИЧАНЕ НА ЗЛАТОТО ОТ КРАТКИ
ЗАПИСКИ ЗА ПАРИЖ“ НА РИФЀ‘А РЀ ФИ‘ АТ-ТАХТЀУИ
(1801–1873)*..... 398

ДЯЛ ТРЕТИ
ЛИТЕРАТУРА. ИСТОРИЯ. ПОЛИТИКА 415

Венета Сиракова, НБУ
*МАЙЧИНСТВО И ИДЕНТИЧНОСТ В КЪСНАТА ПОЕЗИЯ НА РОСАРИО
КАСТЕЛЯНОС* 417

Златороса Неделчева-Белафанте, ПУ „Паисий Хилендарски“ <i>L'ADOLESCENCE ENTRE LA QUÊTE IDENTITAIRE ET L'AMOUR MATERNEL</i>	431
Павлина Рибарова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ <i>L'ENFANCE DANS TROIS ROMANS D'AMELIE NOTHOMB</i>	441
Петя Петкова-Сталева, НБУ <i>ПРЕЛИВАНЕ НА НОВЕЛАТА В ПРИКАЗКА В „ПРИЯТНИТЕ НОЩИ“ НА ДЖОВАН ФРАНЧЕСКО СТРАПАРОЛА</i>	457
Даниела Кох-Кожухарова, УНСС <i>LA GESTACIÓN DE HUGO CHÁVEZ (Y ALGO MÁS SOBRE LA ACALORADA POLÉMICA EN TORNO A UN SINGULAR ACTOR POLÍTICO)</i>	472
Юлия Митева, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ <i>LA VIOLENCIA EN EL LENGUAJE “CUANDO QUIERO LLORAR NO LLORO” DE MIGUEL OTERO SILVA</i>	494
Даниела Меса, НБУ <i>LA NOVELA PICARESCA ESPAÑOLA: ENTORNO HISTÓRICO-SOCIAL Y TEMAS PRINCIPALES</i>	506
ДЯЛ ЧЕТВЪРТИ МЕТОДИКА НА ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ	519
Павлина Стефанова, НБУ <i>INTERKULTURELLE KOMPETENZ UND FREMDSPRACHENUNTERRICHT</i>	521
Даниела Боянова-Минкова, Академия на МВР <i>БЪЛГАРО-ГРЪЦКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПАРАЛЕЛИ /С АКЦЕНТ ВЪРХУ ОБУЧЕНИЕТО ПО ГРЪЦКИ ЕЗИК/</i>	538

Светлана Димитрова-Гюзелева, НБУ <i>НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА РАБОТА В ПРОЦЕСА НА ПРЕПОДАВАНЕ (ИЛИ КОГАТО СОБСТВЕНАТА ПРЕПОДАВАТЕЛСКА ПРАКТИКА СТАНЕ ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ).....</i>	549
Йоргос Папакалодукас, НБУ <i>Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ/APPLICATIONS ΜΕΣΩ ΤΩΝ iOS ΚΑΙ ANDROID ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ.....</i>	564
Милка Хаджикотева, НБУ <i>НЕСЛОВЕСНОТО ОБЩУВАНЕ И РОЛЯТА МУ ЗА УСВОЯВАНЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД.....</i>	577
Велка Харизанова, НБУ <i>WEITERE ANSÄTZE UND IHRE ANWENDUNG IM DEUTSCHUNTERRICHT, STUFE B2.....</i>	590
СПИСЪК НА АВТОРИТЕ	603

ЗА ЗНАЧЕНИЕТО НА ЗНАКА

Никола Кръстев
(Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Este artículo tiene por objeto atraer la atención sobre algunos aspectos de los sistemas signicos que derivan de la autoorganización de su estructura. Se presenta un resumen de la teoría de la autoorganización de sistemas lejos del equilibrio termodinámico para aplicar luego este marco conceptual a la configuración del sistema signico, contemplado desde la perspectiva triádica del signo. El análisis posterior distingue entre tres clases de signos lingüísticos en función de su contenido: signos categoremáticos, lexemáticos y morfemáticos, que forman tres subsistemas, cuyas características se esbozan por medio de tres de los cinco tipos de significados, definidos por Coseriu: el instrumental, el categorial y el léxico.

1. За знака е писано много. В най-разнообразни парадигми на философско-филологическото знание. И ако не е казано всичко, то изследванията обхващат почти всички негови особености от най-различни гледни точки. Настоящата кратка статия няма за цел да извежда нови концепции за знака, нито да го ситуира в по-различен научно-парадигматичен контекст, а да акцентира върху някои структури в езиковата система (и то независимо от езиковия тип на тази система), които пряко произхождат от най-съществената негова характеристика – да съотнася езикова форма към (извън)езиково явление. Или, казано по друг начин, да предават чрез кодирана форма определено съдържание.

2.1. Знаците са навсякъде около нас и във всички сфери на природата. Те са прекият резултат от взаимодействието между съществото и заобикалящата го действителност. Но докато в огромната част от растителното и животинското царство знаците не подлежат на тълкуване, защото са вродени поведенчески механизми, действащи на принципа *стимул (действие) – реакция*, при общуващите си животни те започват да придобиват същинските си характеристики. А именно – да предизвикват реакцията, която възниква от действителната поява на оригиналния стимул¹.

---

¹ Сrv. с кондуктивния прагматизъм на Морис (Морис 1985: 70): „Интерпретаторът на знака е организъм – интерпретантът е навикът на организма да реагира под въздействието на

Следователно еволюцията на знака е неизменно свързана с развитието на когнитивните способности и интенционалността², резултат от които е и комуникацията. Благодарение на нея и въпреки намаляването на мотивираността на знаците³, ентропията в общуването намалява (защото употребата на знака е интенционална с цел отвеждане съзнанието до един единствен обект), а постоянната употреба на немотивирани знаци ги самоорганизира в кодова система.

2.2. Теорията за самоорганизацията на системите е един от големите научни пробиви на ХХ в. Тя обяснява прехода от хаоса към реда и се основава на втория закон на термодинамиката, според който всяка изолирана система – заради наличието на необратими процеси, повишаващи ентропията (от гр. ‘еволюция’), – достига във времето до състояние на термодинамично равновесие, характеризиращо се с максимална ентропия, прекратяване на необратимите процеси (Пригожин 2004: 20) и унищожаване на структурите (пак там: 26). Тези условия обаче не действат при състояния далеч от равновесието. Тогава системите, след определена точка на бифуркация, стават нестабилни, нелинейни и несиметрични, а коя структура ще оцелее след тази точка може да бъде предсказано единствено по вероятностен път (пак там: 27 – 28). Ако ентропията в термодинамичното равновесие се обвързва с максималната вероятност, то неравновесието означава, че някои единици в системата е по-вероятно да се появят на определена позиция от други и да влязат в определени взаимоотношения⁴, различни от тези на симетрията, в резултат на което пораждат ред (пак там: 34). Само при определени условия – след взаимодействие със средата, при което се обменя материя (или информация) и енергия, – равновесието се нарушава, ентропията в тази отворена система намалява и неравновесието става източник на ред. (Пригожин и Николис 1977: 2 – 4). По този начин се образува следният трином, характерен за всички съществуващи системи, от най-простите до най-сложните (Пригожин 2004: 56 – 57):

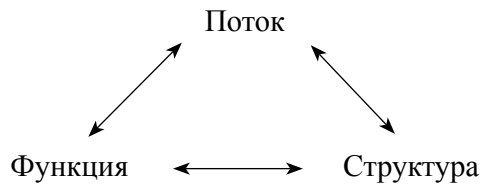

знаконосителя спрямо отсъстващи обекти, релевантни за настоящата проблемна ситуация, така, като че ли те наистина са налице“ (*преводът е мой*, Н. К.).

² Понятието „интенционалност“ тук е използвано във феноменологичния смисъл, придаден му от Хусерл, за разграничаване на физическия от психическия свят, т.е. в смисъла на „съзнанието за нещо“ (Хусерл 1996: 115).

³ При множество животински видове, а вероятно и в ранните етапи на човешката комуникация (Лурия 1980: 76), употребата на знака е симпрактична – винаги зависима от извънезиковия контекст. В този смисъл, намаляването на мотивираността на знака е пряко следствие от отделянето на употребата му от конкретния извънезиков контекст.

⁴ Напр. отношения на повтаряемост, полярност, йерархичност, причинно-следствена връзка и т.н.

Фиг. 1. Трином на Пригожин

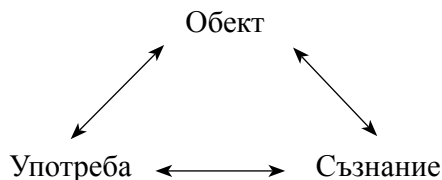
Този трином описва възможността външното въздействие да промени структурата и дори активните ѝ реакции. Освен това илюстрира и възможността системата да стане чувствителна към неприсъщи за нея външни въздействия, които да променят самата структура. От друга страна, може да възникнат нови структури, които да променят потока, което пък да доведе до появата на още нови структури (Пригожин 2004: 57, 59).

Самоорганизацията в знаковата система представлява изграждане на взаимоотношения между знаците чрез въвеждане на правила. Така се осъществява важният преход (точка на бифуркация) от мотивирания⁵ към езиковия знак, от знака с неизменно постоянен обект към знака с нулев обект (симпрактичен, зависещ от контекста) и йерархично подредената система от знаци за кодиране на нула, на едно или на повече съдържания. Или, иначе казано, знаковата система се превръща в код⁶.

2.3. Знаковият код установява определени правила за системната употреба на знаците. Основното негово правило обвързва формата и съдържанието на знака и съотносимостта им към обекта, като същевременно предизвиква и увеличава се арбитраност на връзката между форма и обект на знака (т.е. намаляващата мотивираност). Интенционалността, вътрешно присъща на комуникацията и на общуващите си съзнания, спомага за самоорганизирането чрез системната употреба на знаците и за появата на нови знаци след взаимодействие със средата. Така за езиковите знаци триномът на Пригожин придобива следния вид:

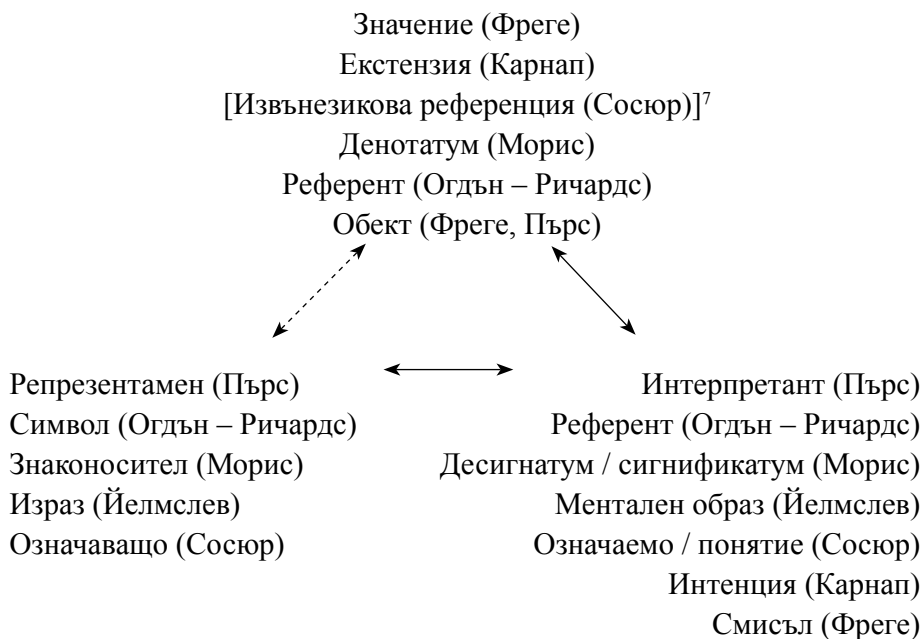
⁵ Мотивираният знак Морис (1971: 366–367) нарича сигнал (знак, който не може да бъде разтълкуван като означаващ друг знак), а Пърс (1978–80: 2.283) нарича индекс (знак, който се отъждествява с обекта, без да прилича на него).

⁶ Срв. Еко (1986: 108): „[...] вероятно една система може да се нарече код поради простия факт, че въвежда ред в ситуация с много висока ентропия“ (*преводът е мой*, Н. К.).

Фиг. 2. Трином на Пригожин, приложен към езиковия знак

След тази трансформация термодинамичният трином поразително започва да прилича на семантичния триъгълник, така широко разпространен в теорията на знака (преработен от Еко 1988: 26):

Фиг. 3. Семиотичният триъгълник

3.1. Както вече казахме, в резултат от самоорганизацията на знаковата система в код мотивираността на знака намалява и дори се превръща в арбитерна при езиковите знаци (което по-горе е отбелязано с пунктир между обекта и съответстващата му езикова форма). Така, от идеалната връзка между една форма и едно съдържание,

⁷ Сосюр възприема знака линейно и дуалистки и приема, че проблемът на референцията не принадлежи на лингвистиката.

структурата на знака постепенно се усложнява и се развиват други видове знаци.

Успоредно с това се развиват и правила за употребата на различните видове знаци. Докато в състоянието на равновесие и максимална ентропия появата на даден знак в определена ситуация е равновероятна на появата на всеки друг знак, то в самоорганизираната знакова система това не е така, защото видовете знаци встъпват в различни взаимоотношения помежду си⁸. За да опишем тези взаимоотношения, е необходимо да дефинираме функционирането на знаците, като за целта използваме отново теорията на вероятностите, която след като е приложима за системите, стремящи се към равновесие и максимална ентропия, би трябвало да е валидна и за самоорганизираните системи далеч от равновесието на максимална ентропия.

Вероятността p по своята същност представлява функция, обвързваща всички равновероятни възможности n да се случи едно събитие S и броя на проявите на това събитие h .

$$p = P\{S\} = \frac{h}{n}$$

Така резултатът винаги се разполага между 0 и 1, като клонящите към 0 резултати означават малка вероятност събитието да се случи, а резултат 1, че събитието със сигурност ще се случи.

В системата на езиковите знаци вероятността един знаконосител да е наистина носител на някакво значение и да съотнася към някакъв обект също се движи между 0 и 1. Затова вместо да използваме термина „знак“, е по-точно да говорим за знакова функция, която обвързва в триадично единство формата, съдържанието и извънезиковия референт. Колкото повече се приближава към 1 вероятността една езикова форма да отвежда към едно и също езиково съдържание (и съответния извънезиков референт), толкова по-неравновесна и самоорганизирана е подсистемата, към която принадлежи. С други думи, колкото по-еднозначна е връзката между означаващо и означаемо, толкова по-конвенционална (в смисъла на исторически договорена) е тя.

И обратното, колкото повече клони към 0 вероятността една знакова функция (т.е. една форма) да не е носител на езиково съдържание, тъй

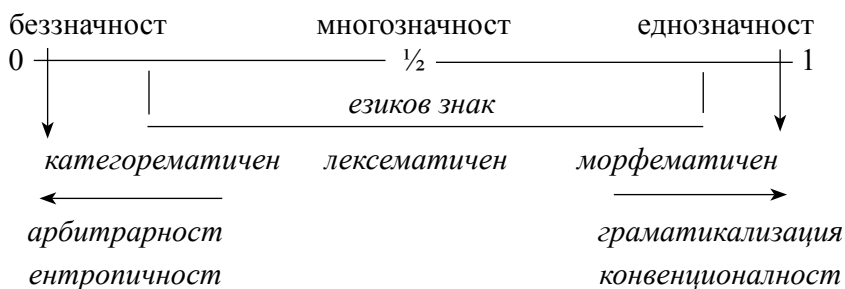
⁸ Морис (1985: 31–32) определя синтаксиса именно като анализ на формалните отношения, в които встъпват знаците.

като препраща към неограничен брой извънезикови референти, толкова по-индивидуално се употребява тя, а ентропията в подсистемата, към която принадлежи, се увеличава заради повишената информативност на тези знаци⁹. Тази особеност налага повишаване на редувантността (чрез контекстуални повторения) на знаците с клоняща към 0 знакова функция.

Колкото до езиковите знаци, намиращи се в средата на скалата от 0 до 1, т.е. от беззначността до еднозначността, по своята природа те са многозначни. И е необходимо в общуването да бъдат детерминирани¹⁰, за да бъде намалена информативността на съобщението, част от което са тези знаци, и да бъде недвусмислено конкретизиран извънезиковият им референт.

3.2. Въз основа на описаните дотук характеристики можем да разграничим следните три вида езикови знаци според значението им – категорематични, лексематични и морфематични и да ги илюстрираме по следния начин:

Фиг. 4. Видове знаци според значението

За наименоване на видовете езикови знаци според значението им използваме въведеното от Косериу (1978: 133) разграничение между лексематични, категорематични и морфематични думи. Лексематичните

⁹ Еко (1965: 102–104) свързва теорията на информацията с теория на вероятностите и стига до извода, че в системи с висока ентропия стойностите на информацията, която може да се предаде чрез поведението на един или повече елементи от системата, също са много високи. По тази причина се прибегва до правила за ограничаване на броя на елементите и на възможните избори, за да се намали неяснотата и да се направи по-точно и ясно съдържанието на съобщението.

¹⁰ Терминът е на Косериу (1973: 291) и под него той разбира онези операции, които служат за конкретизиране на значението и ориентирането му към действителността на езиковите знаци с цел разграничаване, уточняване и насочване на референцията им.

думи структурират и представят извънезиковата действителност; те са носители както на лексикално, така и на категориално значение¹¹. Категорематичните думи (напр. местоименията) представят начина, по който се структурира извънезиковото съдържание, а морфематичните думи не конфигурират пряко „действителността“, а структурират взаимоотношенията между другите думи в изказването.

В този смисъл, категорематичните знаци са знаци, които нямат собствено съдържание, но по строги правила на редундантност водят до съдържанието на други знаци. Лексематичните знаци са многозначни, което поражда необходимостта те да бъдат детерминирани в речепроизводството¹². А морфематичните знаци са конвенционални (исторически договорените за даден език) и граматикализирани думи и морфемите¹³, носители на инструментално значение.

3.3. От схемата по-горе става ясно, че при самоорганизацията на езиковата система в нея се структурират, от гледна точка на съдържанието на знаците, поне три знакови подсистеми. Тези три подсистеми обаче са доста различни по своето естество и йерархична самостоятелност. Една от тях, лексематичната, е отворена и в процес на самоорганизация чрез постоянно въвеждане на нови знаци в резултат от въздействието на извънезиковата действителност.

Категорематичната, от друга страна, е затворена система, доколкото навлизането на нови членове в нея става изключително бавно, нарастващо арбитрално е в диахронен план и с висока степен на ентропия, която се намалява чрез съгласуване по род и число, чрез словоред или чрез лексикални средства, поясняващи крайния референт на знака. Поради

---

¹¹ Косериу (1978: 136–137) различава пет вида значения според съдържанието, което предават: *инструментално* (на отделната морфема), *лексикално* (на отделната лексема), *категориално* (на категориалната определеност на лексемата), *структурално* или *синтактично* (изразено от морфосинтактичните единици на изречението) и *онтично* (на комуникативния статус на изречението).

¹² За повече подробности по въпросите на категориалната и лексематичната детерминация, вж. Кръстев (2013).

¹³ Косериу (1978: 138) изключва морфемите, носители на инструментално значение, от класа на морфематичните думи, защото не може да се използват самостоятелно. Но за морфематичния знак този проблем е несъществен, защото употребата на знака, самостоятелната или не, влияе единствено върху йерархичните взаимоотношения, в които встъпва, и върху простотата или комплексността на подсистемите, от които той е част. Но не влияе върху знаковата му функция и върху способността му да е носител на единица значение. Все пак трябва да вземем предвид, че заради несамостоятелния си характер, инструменталните морфемите често изискват съгласуване в рамките на номиналната и/или вербалната синтагма, за да се избегнат евентуални грешки при тълкуването на смисъла.

липсата на собствено лексикално съдържание, те често пъти играят детерминационна роля при определяне на синтактичната функция на лексематичния знак, вместо който са употребени.

Морфематичната подсистема също е почти затворена система, но е йерархично подчинена на лексематичната и не може да бъде използвана в отсъствие на лексематичен знак, който да детерминира. Освен това, употребата им е регулирана от историческа договореност между носителите на конкретния език, а редица нейни членове са граматикализирани лексематични знаци.

Тъй като единствената отворена система от трите е лексематичната, може да предположим, че при определени условия тя става източник на нови членове за съседните ѝ две затворени системи – лексематични знаци намаляват многозначността си и преминават към еднозначност и беззначност, като постепенно се граматикализират. Примери за такива процеси в диахронен план не липсват, но тук ще припомним само два от най-известните – образуването в испанския език на учтивата форма на личните местоимения от израза *vuestra merced* и на морфемата за просто бъдеще време от латинския глагол *habere*.

4. В резултат от непрекъснатото взаимодействие с извънезиковата действителност, знаковата система на езика търпи непрекъснати промени. Но описаните тук три подсистеми и тяхната структура изглеждат стабилни в диахронен план, защото техните основи може да се проследят чрез реконструкции далеч назад във времето¹⁴. Това с голяма степен на вероятност означава, че съществуването на категорематичната, лексематичната и морфематичната подсистема произтича от самата структура на езиковия знак и характеризира развитието на езика като знакова система.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

Илич-Свитич, Владислав Маркович (1971): Владислав Маркович Илич-Свитич. *Опыт сравнения ностратических языков*. Москва: Наука.

---

¹⁴ Често пъти членовете на категорематичната и морфематичната подсистема са предмет на съпоставяне с цел реконструкция на предходен етап от развитието на езиковото семейство, именно заради затворения си и стабилен характер (срв. Илич-Свитич 1971, Бъмхард и Кърнс 1994 и др.).

- Кръстев, Никола** (2013): „Детерминацията в процеса на езикова комуникация“ — *Времената отлитат, написаното остава. Изследвания в чест на доц. д-р Ани Леви*. София: НБУ.
- Хусерл, Едмунд**. (1996): *Увод във феноменологията*. София: Евразия.
- Бъмхард, Алън Р. и Джон К. Кърнс** (1994): Allan R. Bomhard and John C. Kerns. *The Nostratic Macrofamily: A study in distant linguistic relationship*. New York: Mouton de Gruyter.
- Косериу, Еухенио** (1973): Eugenio Coseriu. *Teoría del lenguaje y lingüística general*. Madrid: Gredos.
- Косериу, Еухенио** (1978): Eugenio Coseriu. *Gramática, semántica, universales*. Madrid: Gredos.
- Еко, Умберто** (1965): Umberto Eco. *Obra abierta*. Barcelona: Seix Barral, S. A.
- Еко, Умберто** (1986): Umberto Eco. *La estructura ausente*. Barcelona: Lumen.
- Еко, Умберто** (1988): Umberto Eco. *Signo*. Barcelona: Editorial Labor.
- Лурия, Александър Р.** (1980): Alexander R. Luria. *Lenguaje y pensamiento*. Barcelona: Fontanella SA.
- Морис, Чарлс У.** (1985) [1938]: Charles W. Morris. *Fundamentos de la teoría de los signos*. Barcelona: Paidós Comunicación.
- Морис, Чарлс У.** (1971): Charles W. Morris. *Writings on the General Theory of Signs*. The Hague: Mouton.
- Пригожин, Иля Р.** (2004⁵): Ilya R. Prigogine. *¿Tan solo una ilusión? Una exploración del caos al orden*. Barcelona: Tusquets Editores, S.A.
- Пригожин, Иля Р. и Грегор Николис** (1977): Ilya Prigogine & Gregoire Nicolis. *Self-organization in non-equilibrium systems*. USA: John Wiley and Sons, Inc.
- Пърс, Чарлс С.** (1978–80): Charles S. Peirce. *Collected papers. 8 vols*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press.